

»Syltää pitkä jorongainen»

1. Sanastajan numerossa 46 (v. 1944) on julkaistu kysely (47: 996) sanasta *jorongainen*. Kyselyssä mainitaan V. H. Kiviojan Kalajoen murteesta v. 1928 lähettämä tieto, jonka mukaan *jorongainen* on hampusta punottu kengänpaikkuunuora äimän silmässä. Muita kirjallisia mainintoja en tästä sanasta ole löytänyt. *Jorongainen* onkin harvinainen murrekana, mutta mainittuun kyselyyn on sentään tullut kymmenkunta myönteistä vastausta, enimmäkseen Keski- ja Pohjois-Pohjanmaalta. Sanan harvinaisuutta osoittaa sekin, että vuoden 1960 Sananuottaan tuli vastauksena vain pari tietoa *jorongaisesta* samoin kuin nelisen vuotta myöhemmin Sanastajassa julkaistuun *joro*-tiedusteluun (47: 2504). Koska sanan käytössä on selviä eroja, mainitsen jäljempänä kaikki Sanakirjasäätiön hakusanoitettuihin kokoelmiin sisältyvät tiedot *jorongainen*-sanasta ynnä esimerkkejä SKS:n Kansanrunousarkiston kokoelmista.

a. Omaksi ryhmäkseen voidaan erottaa ne murretiedot, joiden mukaan *jorongainen* on asiallinen ja terminluonteinen punonnaisen nimitys. — Pari: *joronnainen* = kahdesta pellavasäikeestä punottu nuora (Elli Turkulainen 1953) | PyhOl: »Soaralta jäe *joronnaesten* teko» [punonnaisten valmistaminen keskeytyi] (Suomen kansan murrekirja II s. 89); *jorongainen* = hamppu- tai pellavalangasta tehty punonnainen äimän perään, jolla on paikattu kenkiä ja kintaita (V. Liuska 1945) | KalJ: »Vanha mummo kun teki hampunkuidusta paljaalla polvellaan nuuraa, jolla sitten paikattiin pieksua, niin se sano: Tuosa on ny taas syltää pitkä *jorongainen*» (H. Peltola 1937) | Viha: *jorongainen* = äimän perään punottu nuora (M. Mustakangas 1945) | Muh: »Ompa siinä sulla aika *jorongainen* äimän peräsä. Sotkeut siihen kohta itekki» (Lyyli Similä 1944) | SärN: *jorongainen* = nuora, jolla paikataan kinnasta (P. A. Leinonen 1957) | Pud: *jorongainen* = äimän perässä oleva lanka (»Ei käytetä laajalla alalla»; E. Jokinen 1926); »Pitkä *jorongainen*» (K. Illikainen 1944) | Sot: *jorongainen* = punonnainen (»melko harvoin käytetty»), »Annahhan minä otan tuota *jorongaista*, nin sillä se on tämä kinttaan reikä hyvä kurroo kiini» (M. Hyvönen 1962).

b. Edellä esitettyjen tietojen joukossa on eräitä, joista päätellen *jorongainen* ehkä ei olekaan pelkästään asiallinen punonnaisen nimitys. Seuraavissa esimerkeissä sana on jo selvästi madaltunut: paikkuutermistä on tullut huonon punonnaisen, kelvottoman kehruulangan, narunpätkän tms. haukkumanimi. Kite: »Kun kengänpaikkuunuorasan ken puno liijan paksun ja epätasaisen, niin sitä haukuttiin *jorongaiseksi*. Sanottiin jotta jopa teit koko *joronkaisen*» (A. Pakarinen 1944) | Iis: »Voe minkälaisen *jorogasen* [!] tek, kun ee ossoo oekeeta punontaista tehdä!» (Heta Enqvist 1944) | Pul: Halveksiva nimitys paksulle huonolle langalle, köydenpätkälle ym. »Osaako se

Maijakehrätä? — »Semmoista *jorongaistaha* tuo näkyy tulevan, ei siitä kunnan sukkia tule» (H. Aho 1946) | Paav: »*Jorongainen* on täällä päin jokaisen nuoran päätän nimitys, joka on pitempi kuin olisi tarpeellista käytännössä» (N. Kinnunen 1945) | Kest: »Leikkaapa siitä nuorasta pitkä *jorongainen*, jotta riittää tämän paketin sitomiseen», [Kestilässä sanaa voidaan käyttää myös »lieroista», madoista, puhuttaessa:] »Koko pelto on täynnä *jorongaisia*» (I. Mannermaa 1947). — Yhä etäämmäs punonnaisesta on joutunut Säräisniemen variantti *jorningainen*: »Sitä jos jonnii-laesta *jorningaesta*, kun ei oo saporuakaa» (K. Kauppinen 1932). Samaa lähtöä on kai myös Vpl. Pyhäjärven *jorontainen*, selvästi pejoratiivinen sekini: »Nenäki o hyvi *jorontaine* (= ruma)» (Hilja Matikainen 1960).

c. *Jorongainen* on sana, joka näkyy tarttuvan korvaan. Monin paikoin se näet tunnetaan 'punonnaista' merkitsevänä, vaikka se ei olekaan oman murteen termi. Sana tajutaan leikilliseksi, sen selitetään olevan naapuripitäjän murretta tai vain vanhoilta kuultu. — Ruok: »Mieko sain *äimä* ja panin *joronaista* silmää ni kohta ol sukka vahva» (»*Äimä* ja *joronnainen* ovat täällä kulkupuhetta ja aina leikillisesti sanottu»; A. Rossi 1947) | Ker: »A ossaat sie tehdä *joronnaist* reijelläis, kysy minulta kerran Parikkalan mies» (A. Halonen 1932) | Kärä: *jorongainen* = pitkä lankasäie, todellinen laiskansäie Ol. Pyhäjärvellä ym. (»Harvin. vanha»; H. Syrjälä 1932) | Sot: »*Punontainen* sanotaan Sotkamossa, Nurmeksessa *jorongainen*» (M. Leinonen 1945); *oom minä kuullus sen jorongaisen* — *tietystis seon se punontaenen* (L. Lounela 1964) | Puo: *sanohan ne ennen joronnaeseks sitä punontaesta joku varsin*, ilman aikojaan, leikillään (L. Lounela 1940).

d. Viimeisenä ryhmänä ovat *äimästä* ja *jorongaisesta* kertovat anekdootit (hölmöläistarinat) ja näihin pohjautuvat hokemat, joista muistumia sisältynee jo edellä oleviin esimerkkeihin. — Kart: »Outko sinä nähnä kengän *äimää* jolla olj *joronnainen* jälessä, matkiivat lausetta jonka ouvat kuullu» (V. Kolehmainen 1944) | Viit: »Sattui-pa Kallavecellä, selällä Kuopiosta markkinoilta tullessa 50 vuotta sitten kun hevosiä ajoi pitkä jono, kun eellimmäinen mies seisotti hevostaan, että koko jono seisoi, toiset kysyvät, mikä siellä tulj ku tie tukotaan, niin ukko huutaa toisille ja piiskan varrella penkoo lunta, että ku häneltä viime talavena tähän putos *äimä*, jonkol pitkä *jorongainen* perässä. Jospa se löytys.» (K. Heimonen 1945) | MänH: »Kaks matkailaista kulk talvela jeätä myöten ja siltä putos niin kun tänä talvena neula jeäle, kun hän säkkiää korjas. Sitte ne puuttuvat toas toisena talvena samale jeäle ajamaa. Se huus eellimmäisele toverille: 'Ptryytäppäs sinäki hevostas, että etitää minun *äimeän*.' Toine huus: 'Olkos sen *jorongaist* perässä.'» (A. H. Rakolainen 1890, SKS) | Uta: *katosi äimä ja oli pitkä jorongainen perässä* (harv. hokema; J. Kemilä 1924) | Pud: »Kerran ajoi kaksi savolaista kaupunkiin. Eräällä taipaleella toinen sanoi: 'Ptutappa hevosta, sull on hyvät ptuuttimet, kun mulla männä talvena putosi *äimä* juuri tuon viitan juureen, jossa oli pitkä *jorongainen* perässä.'» (K. Niva 1936, SKS) | RisJ: »*Äimä* ja *joronnaista* perässä» (»lankaa neulassa; liittyi johonkin anekdoottiin»; O. A. F. Lönnbohm 1917).

Jorongainen voi siis olla asiallinen paikkutermin, pejoratiivinen pituuden ilmaisin,

murteeseen kuulumaton kulkusana taikka sitten anekdootti- tai hokemasana. Asiallista merkitystä on pidettävä ilmeisesti lähtökohtana: toissijainen funktio on seurausta sanan affektistumisesta. Kuvaavaa on, että *jorongainen* ei anekdootissa esiinny muutoin kuin *äimään* liittyen, tämän sanaparina. Äimä ja punonnainen ovatkin oikeastaan samaa työvälinettä, joten rinnastus on helposti tarjoutuva. Toisaalta ei yksikään *jorongaisen* synonyymi ole joutunut anekdoottisanaksi. *Jorongaiseen* ja *äimään* liittyy ilmeisesti sivumielleitä, jotka tekevät ne affektisiksi ja matkintaan sopiviksi.¹

2. Johdinta *jorongainen*-sanassa on *-ngainen*; vrt. Hakulinen, SKRK s. 157, missä *-nkainen*, *-nkäinen* esitetään sekundäärisenä denominaalisena nomininjohtimena. Heikkoasteisuus tässä johdostyyppissä ei ole poikkeuksellista vaan odotuksenmukaista samaan tapaan kuin muissakin nelitavuisissa *-inen*-johdostyypeissä (näistä ks. Terho Itkonen, Vir. 1957 s. 265; esim. *punonnainen* ~ *punontainen*), mutta se on tietenkin mahdollinen vain siellä, missä *ηη* ~ *ηκ* myös kauempana sanassa (ks. esim. Kettunen, Suomen murteet III A kartta 51). *nk*-yhtymän astevaihteluedustuksesta yleensä ks. Lauri Posti, Vir 1951 s. 413 — sekä Pohjois-Pohjanmaan osalta Matti Pääkkönen, Oulun seudun murteen äännehistoria I s. 80 — (käsikirjoitus SS:n arkistossa). Toisin *-ngainen* ~ *-nkainen* -johdokset ovat siksi harvinaisia, että astevaihtelusta on vaikea saada selvää käsitystä, mutta kaikesta päättäen heikkoasteisuus on hallitsevana keski- ja pohjoispohjalaisissa murteissa, siis juuri *jorongainen*-termin alueella. Onkimadon nimitys *suolinkainen* (~ *suoninkainen*) (vrt. Tuula Nuoranne, »Suoni- ja *jänne*-sanueiden merkitysoppia» s. 41; käsikirjoitus SS:n arkistossa) on tässäkin mielessä valaiseva. Sen keski- ja pohjoispohjalaiset esiintymät ovat enimmäkseen heikkoasteisia, muut — lounaismurteiden länsiryhmästä ja Peräpohjolan murteista olevat — taas poikkeuksetta vahva-asteisia. Toinen samaa johdostyyppiä oleva onkimadon nimitys *syölinkäinen* esiintyy vain lounaismurteissa ja vahva-asteisena samoin kuin nähdäkseni useimmat muutkin *-nkainen* -johdokset, joista mainittakoon esimerkkeinä hyönteisten nimet *kuorinkainen*, *pörrinkäinen*, *satinkainen*, *sonninkainen*, *sorrinkainen* (Lait Karsti Ylän), *sirrinkäinen* (Lait); epäselvä on näiden suhde rinnakkaisiin *-iainen*-deverbaaleihin (*kuoriainen*, *pörräinen*, *satiaainen* jne.). — Heikkoasteisesta edustuksesta mainittakoon vielä esimerkkinä merijärveläinen paikannimi *Muuraisenkurongainen* (keskeltä hoikka pelto; V. Pärkkä 1964).

¹ *Äimä* on erityisen suosittu toissijaisissa merkityksissä. Etenkin kaakkois- ja savolaismurteissa se merkitsee myös 'hölmöä, tyhmää; tajutonta' (vrt. R. E. Nirvi, Vir. 1937 s. 47—48). Asiataustan vaikutus tällaisen kuvailmauksen syntyyn tuntuu luonnolliselta — ehkä myös äimän suurikokoinen silmä olisi voinut rinnastua hölmönä tollottavaan ihmiseen. Samaan sekundaariin *äimä*-sanueeseen kuuluu monia 'hölmistymistä', 'ällistelemistä' tms. merkitseviä verbijohdoksia, kuten *äimistellä* (jo Gananderilla), *äimistyä*, *äimääntyä*, *äimöttyä*, sekä adverbisikermä *äimeissään*, *äimeeksissä*, *äimeennyksissä*, *äimetyksissä*, *äimäyksissä*, *äimööksissä* 'pökerryksissä, tajuttomana'. Asiatausta, siis äimän eli sulkaneulan ulkonäkö, kömpelyys tai muut ominaisuudet, tuskin kuitenkaan yksin selittää tällaisen sekundaarin affektisanueen syntyä ja leviämistä. Sanan äänneasu, ehkä *ä*-vokaalinsa ansiosta, on ollut omiaan synnyttämään sivumielleitä, ja näin deskriptiivistynyt *äimä* on levinnyt yhä useampiin käyttöyhteyksiin ja saanut samalla runsaasti johdoksia. Äänteellisestä motivaatiosta todistaa niin ikään kaakkoismurteissa esiintyvä synonyyminen *n*-tyyppi, esim. *äinistellä*, *äinöillä*, *äineeksissä*, *äineyksissä*, *äinehdyksissä*, *äineyksissä* ja *äinööksissä*.

Se, että *jorogainen* paikoin on korvautunut *joronnainen*-asulla, voi johtua sanan harvinaisuudesta, mutta toisaalta harvinaisen *-ngainen* ~ *-nkainen* -tyypin sekaantumisen yleisempään deverbaaliseen *-nnainen* ~ *-ntainen* -tyyppiin (esim. juuri *punonainen* ~ *punontainen*) on voinut helposti tapahtua heikkoasteisten muotojen vallitessa; vrt. myös deverbaaleihin *ahdankaiset*, *ahdangaiset* ~ *ahdantaiset*, *ahdannaiset* ja vastaavasti *ahdinkaiset*, *ahdingaiset* ~ *ahdinnaiset* 'riihä ahdettaessa lattialle varisseet korret ja tähkät' (Veikko Ruoppilan sana-artikkelit Kansankielen sanakirjaan; käsikirjoi-tus SS:ssä).

Kannaksi *jorogainen*-sanassa jää siis *joro-*. Suomen kielen etymologisessa sanakirjassa mainitaan *joro* vain merkityksessä 'vetelys, jorisija, löpöttäjä jne.' s.v. *jorista*. Tällä onomatopoeettisella sanucella on vastineita laajalti ims. kielissä, kuten mainitusta artikkelista näkyy. Onko myös *jorogainen* johdettavissa tällaisesta ääntä jäljittelevästä *joro*-kannasta? On selvää, että ihmisen epiteettinä esiintyvä *joro* (myös 'vähäpuheinen, puhumaton', vrt. *jörö*, *juro*) ei sovi lähtökohdaksi. Voitaisiin ajatella, että punonnaisella neulottaessa syntyvä ääni olisi antanut aiheen onomatopoeettisen sanan käytölle, mutta ääni tuskin kuitenkaan on ollut tässä yhteydessä olennainen seikka.

3. *Joro*-sanalla on terminluonteista käyttöä, johon ei aiemmin liene kiinnitetty huomiota. Lönnrotin sanakirjan lisävihossa mainitaan *joro* 'smal, stocklik hösträng', jonka synonyymina esitetään *hirsikarhe* (»h. on tavallisesta karheesta ko'ommaksi hirrennäköiseksi haravoitu karhe»). Tämä *joro* on kaakkoishämäläisyys samoin kuin sen deminutiivi *joronen*. Lam: *joro* = keskelle sarkaa saran mittaiseksi harjanteeksi haravoitu heinä (Kerttu Heinonen 1934) | Hol: »Kun heinät haravoidaan pitkiin niitun pituisiin jonoihin, niin heinät ovat *joroissa*» (Y. Uotila 1924); »Heinät kootaan *jorosille*» (Elsa Majamaa 1938) | Pad: »Kun heinä haravoidaan karhoilta kapeammalle, sanotaan sen olevan *joroille* laitettuna» (U. Pulkkila 1928); (Heinä on) *jorollaan* (T. Kilpi 1937). Kaakkoishämäläisissä murteissa *joro(nen)* voi tarkoittaa myös esim. viikatteella niitettyä luokoriviä, lakeista, josta vilja kootaan sitomille. Esim. Hol: *sai sit joroa myöten sitten aina oltaan nin suuren sitomen kum meinas* (V. Ruoppila 1940); *se on sej joroin, älä mäs sinne ettei Heikki viel vaikka suutu* (Katri Virta 1938). — *Joroksi* tai *joroseksi* nimitetään kaakkoishämäläisissä murteissa myös maahan tehtyä jonomaista sidonristikkoa, jossa latvat jäävät aina seuraavan sitomen tyven varaan koholle, ja toisaalta suviviljasitomista pystytettyä tietynlaista rivikuhilasta eli »jorokykkää» (näistä kuivaustavoista ks. A. J. Hirsjärvi, Suomen kansanomaiset heinän ja viljan ulkokuivatus- ja säilytysmenetelmät s. 17—18, 26). Veikko Ruoppilan mukaan (v. 1940) pantiin kostea suvivilja Hollolassa *jorosille*, sitomet vastakkain kahteen riviin 5—6 kumpaankin, tyvet vähän erilleen, latvat yhteen; esim. *telläj jorosillek kun on tuorretta nin kuivaa pikemmi*. Kaakkois-, päijät- ja sydänhämäläisten murteiden rajamailta Kuhmalahden Vehkajärveltä on seuraava muistiinpano: »Märkä elo laitettiin latva tyven päälle (*jorolle*) valumaan siksi kunnes kuivi, tuulentu. *Joro* oli määrättömän mittainen, nämä oli ruista. Kaurasitomia laitettiin *jorokykkään*, joissa oli 10 silonta, 2 silonta suutaaseen, 5 rinnan.» (A. Koskinen 1935.) Tietoja *joro(nen)*-

sanan tällaisesta merkityksestä on lisäksi Luopioisista, Padasjoelta, Asikkalasta, Kärkölästä, Uukuniemeltä ja Haukivuoresta.

Etenkin Lammin—Padasjoen—Kuhmoisten tienoilla sanalla on myös yleisempi 'raidan, juovan, suikaleen, pitkänomaisen pötkön, jonon tms.' merkitys. Lammilta on Helle Virkkala v. 1929 kirjannut seuraavan esimerkin: *ku niit valkosie joroja tulie, tulie kylmät* (pitkiä »joroja» vaahtoa järvässä). Adjektiivii *jorosellinen* (Lam Asi) merkitsee 'raidallista (kankaasta puhuttaessa)' ja *pitkäjoroinen* (Hol) vastaavasti 'pitkäjuovaista'. Sortavalan murteesta on merkitty muistiin *joropää* »kangasta kudottaessa katkenneen ja solmiamatta jääneen loimilangan jättämä virhejuova» (Rauha Janatuinen 1960). Padasjoella ja Kuhmoisissa *joro* tarkoittaa kapeaa suikaletta, esim. matonkudetta (O. Holm 1939, J. Riikonen 1949), ja toisaalta samojen tiedonantajain mukaan myös jonoa. Pad: »Menneäm *peräjorua* kun köyhän talon siat», »[Talkkuna] pöpörö kieritettiin pitkähköksi *joroksi* ja syötiin voin kanssa kuten voileipä tai ilman voita» (O. Holm 1938) | Kuhmoi: »Pitkä *joro* lehmiä, poikia» (J. Riikonen 1949); » - tavallisem pitkä *joro* ensin semmosta aukiita onkaluu - » (Suomen kansan murrekirja II s. 209); »Löylykippo olj ravistunnu ja siitä juoksi vesj *jorosenaan* l. *joronaan*» (K. Jousimatka 1932). — Vermlannista on Maija Juvas v. 1932 pannut muistiin puheentavan *yhteen joroon* 'yhtä mittaa': *kyllä stä* (työtä) *mahtaa piisata yhteej joroon*. Vermlannin edustus liittyy luontevasti kaakkoishämäläis-päijäthämäläiseen *joroon*, joka aiemmin nähtävästi on ollut nykyistä laaja-alaisempi.

Ei ole vaikea huomata, että *joro* jokseenkin kaikissa edellä luetelluissa tapauksissa ilmaisee nimenomaan pituutta — sanan tavallisin attribuuttikin on »pitkä». Tässä kohden *joro* ja paikkutermin *jorongainen* tulevat semanttisesti lähelle toisiaan: kumpikin on omalla tahollaan ja omassa aihepiirissään selvästi pituuden ilmaisin. Tällaiselle yhdenmukaisuudelle on syytä etsiä selitystä etymologiasta. En kuitenkaan ole löytänyt lähisukukielistä aivan vastaavia tapauksia, mutta aunuksen (Säämäj) *joro* 'puro, ojanen' ja lyedin (Tiudia) *đoro* 'olas, suksen alla kulkeva uurre' voitaneen nekin tulkita pituuden ilmaisimiksi.

4. Paikoin hämäläismurteissa ja satunnaisesti muuallakin tunnetaan *jorokarvat* erikoislaatuksena karvojen nimityksenä. Sanakirjasäätiön kokoelmissa on sanasta seuraavat tiedot: Ahl: »Vanhukset sanoivat väliin jostakin nuoresta: Joko sil *jorokarvat* ny o puhjennu?» (Martta Lindroos 1948) | Oriv: »Sitten vanhempain ihmisten kulmakarvoin kasvaa *jorokarvat*» (K. Mäkelä 1933) | Hat: *jorokarva* = yksinäinen karva ihossa, esim. kasvoissa luomasen kohdalla. Jokin hoku: *kuus viis jorokarvaa ja nin tainta* [= taimea?] *nin tainta* (U. Tuomola 1934) | Van: »*Jorokarvoja* kasvaa nypyllässä harvakselta kasvoissa» (Hj. Anthoni 1900) | Pad: *jorokarvat* = sukupuoli-eliimiin ilmestyvät ensimmäiset karvat (V. Korkeila 1963) | Mik: »Yks *jorokarva* ja nii taimija [mon. part.?], nii taimija!» kuvaili entinen tyttö äidilleen (K. Kontio 1932); »Ei Jussila kunno partoo oo van joku *jorokarva* sielä tealä» (V. Lyytikäinen 1964). — Tällaisen *jorokarvan* asemesta voidaan joskus käyttää pelkkää *joro*-sanaa; Van: »Sellaisia pitkiä *joroja* ne villat» (Hj. Anthoni 1900) | Hat: Villat ovat *pitkiä joroja*, kun ne ovat suoria ja pitkiä (U. Tuomola 1934) | Hol: Trakooman pilaamiin

silmiin kasvaa luomien alapinnalle kankeita »vesikarvoja», *sellassi'a musti'a joroja* (V. Ruoppila 1940).

Kuten esimerkeistä näkyy, *jorokarva* on paikoin hyvin affektipitoinen sana, ja *jorongaisen* tapaan sekin esiintyy hämärtyneessä hokemassa. Sanan affektisuus on ymmärrettävissä, kun muistetaan, että jorokarvat eivät tarkoita tavallisia karvoja, »vaan jotain erityisiä, joita esiintyy harvoin, kuten entisajan lasten harjaksia» (Martta Lindroos, Ahlaine), tai nimenomaan puberteetti-ikäiselle kasvavia karvoja. Enimmät tiedot harvinaisesta *jorokarvasta* sijoittuvat heinän- ja viljankuivausterminä tunnetun *joron* naapuruuteen, joten on todennäköistä, että hämärtyneessä *jorokarvassakin* on alkuaan ollut kysymys vain (suhteellisen) pituuden ilmaisemisesta.

5. Etenkin keskipohjalaisissa ja länsisavolaisissa murteissa tunnetaan yleisesti sananparsi »joron juonista» (ja juoksemisesta). Esim. PieV: *kyllä sillä jorolla juoni'a piisoo* (O. Nuutinen 1963) | Viit: »Kyllähän jorolla juonia piisoo, kunnei se juosta taho» (A. Lindlöf 1932) | Perh: »Kyllä jorolla juonia on jos juosta jaksaa» (Y. Ketola 1935) | HaaV: »Kyllähän jorolla juonia on kun ei juosta viiti» (»Sanonta on laiskasta pojasta, joka mutkailee eikä taho lähtijä asijalle»; A. Karsikas 1937). Sananpartta käytetään yleensä muuallakin juuri tällaisessa tilanteessa.

Kirjoituksen alussa mainittu kalajokelainen rovasti V. H. Kivioja selittää v. 1944 sananpartta seuraavasti: »'Kyllä jorolla juonia on, ko ei juosta taho', sanotaan ihmisestä, joka tekosyitä keksien ei halua työhön jne.» Lisäksi Kiviojan sanalipussa on varsin kiintoisa viite: »Ajatellaan epätasaista *j o r o n g a i s t a*, joka ei huilaa (juostessaan nahan läpi).» Tieto ei ole satunnainen, sillä jokseenkin samanlaisen selityksen on jo v. 1935 antanut Sanakirjasäätiön vihantilainen avustaja Vilma Vikki: »On niitä jorolla juonia kun ei juosta vihti» (selitys: »Lanka kun sotkeu, ei huilaa, juokse»). Tällainen selitys tuntuisi edellyttävän *jorolle* juuri 'jorongaisen, punonnaisen' merkitystä. Ajatus huonosti juoksevasta eli »huilaavasta» jorongaisesta on järkeenkäypä, oli se sitten sananparren perimmäinen motiivi tai vain kansanetymologiaa. On vaikea keksiä luontevampaa selitystä sananparressa mainitulle »jorolle», jonka pitäisi »juosta».

6. Paikkuutermin *jorongainen*, heinän- ja viljankuivaustermin *joro(nen)*, *jorokarva* ja myös viimeksi käsitelty sananparren *joro* kuuluvat samaan deskriptiiviseen *joro*-sanueeseen. Tässä sanueessa näyttää suhteellisen alkuperäiseltä 'pituuden' mielikuva, joka yhdistää sanueen hajallaan olevat sirpaleet toisiinsa. Tällaista yhteistä yleisluonteista piirrettä ei silti voi pitää »alkumerkityksenä», koska kysymys on nimenomaan kuvailevasta sanasta. Ei liene syytä erottaa *jorongaista* tai yleensäkkään deskriptiivistä *joro*-sanuetta etymologisesti siitä onomatopoeettisesta sanueesta, joka SKES:ssa on esitelty artikkelissa *jorista*. Tässä yhteydessä tämän laajan ja eri suuntiin varioivan onomatopoeettisen sanueen tarkempi analysointi ei ole mahdollista, mutta mainitsen kuitenkin joitakin esimerkkejä suomen murteissa yleisistä verbeistä *jorista* ja *jorottaa*. Viht: »Toi äijä *jorisee* tos ain sitä omaa *jorinaas* ettei viitteis ain kuurellakka» (K. Ranta 1964) | Hat: *joutaahaj jorista sano entinem piika kun kirnuum piäri* (U. Tuomola 1934) | Koiv: »Hää *joris* koko pitkä illa enne ko älylähtee pois» (Emma

Lankinen 1964) | Sot: *yhtenä jorinana ol kirkon katto kun niin sato* (L. Lounela 1964) | Lemi: *sella'ne tuppana* (eräs tyttö), *kuha se voa oj jorottoa*, ei puhu eikä pukahda (V. Ruoppila 1935) | Kiih: *ne jos pikku'sem putovvaat kärsälleen* (= suutahtavat), *sitä ei sittä huastellakkaam mittääk, sitä vuaj joroteltaan iänetäk* (R. E. Nirvi 1937) | SärN: »Kyllä se tuo terva hitaasti juosta *jorottaa* näin kun on kylymä ilma» (M. Lämsä 1964) | RisJ: »Kato tuota poijjan äemeä kun lattielle kusta *jorottaa*» (Ida Karjalainen 1964) | ATor: »Jop-onn lähteny liikkeele koko konkkaronkka ja pitkänä liuttana mennä *jorottava*» (Veera Lohi 1965).

Jorista ja *jorottaa* kuvaavat siis ensisijaisesti jatkuvaa, pitkäveteistä ääntä, puhetta tai liikettä. *Jorottamista* on sekundaaristi myös pitkään jatkunut äänettömyys, puhumattomuus tai liikkumattomuus (vrt. Lauri Kettunen, Vir. 1962 s. 306, missä *mykkä* 'puhekyvytön' on selitetty äännemetaforismiin perustuvaksi). Kuuloaistiin perustuva, onomatopoeettisiin *jorista-* ja *jorottaa-*sanoihin liittyvä 'jatkuvuuden, pitkäveteisyyden' mielikuva rinnastuu siihen näköaistin piiriin kuuluvaan 'pituuden' mielikuvaan, joka olennaisesti liittyy deskriptiivisiin sanoihin *jorongainen* ja *joro* (vrt. myös *jono* ~ *jonottaa* 'pitää yksitoikkoista ääntä'). Vain arveluja voi esittää siitä, miten tällainen kahden aistin alueella esiintyvä vastaavuus, synesteettinen ilmiö, on syntynyt. Affektisuudella on epäilemättä ollut vaikutusta merkityksen laajentumiseen, ja todennäköisesti juuri onomatopoeettinen sanue on ollut lähtökohtana deskriptiiviselle sanueelle. Tässä ei äännöksen ja sen sisällön välillä ole enää yhtä hyvin tajuttavaa yhteyttä, koska on siirrytty kuuloaistin piiristä näköaistin piiriin. (Vrt. Erkki Itkonen, Kieli ja sen tutkimus s. 79—80, 371—372.)

Finn. *joro* als Ausdruck der Länge

VON JAAKKO SIVULA

Jorongainen ist eine deskriptive Benennung der zum Schuhflicken benutzten Schnur und vorzugsweise in den Mundarten Mittel- und Nord-Ostbottniens bekannt. Ausser als sachlicher Fachausdruck der Flickarbeit wird das Wort auch als pejorative Bezeichnung der betreffenden Schnur gebraucht. Nach einigen Angaben ist *jorongainen* ein Wanderwort, anderswo kennt man es nur in einer Anekdote oder in einer Redensart enthalten. Zu derselben Wortfamilie gehört das in den Mundarten von Südost-Häme vorkommende Wort *joro*, das einen langen Heuschwaden oder einen reihenförmigen Getreideschober be-

zeichnet, desgleichen das Wort *jorokarva*, eine Benennung der Haare auf einem Muttermal oder der im Pubertätsalter neu wachsenden Haare. Der Verf. ist der Ansicht, dass in all diesen *joro*-Ausdrücken das Wort *joro* ursprünglich Länge ausgedrückt hat. Das deskriptive *joro*, *jorongainen* ist nach der Auffassung des Verf. aus der onomatopoeischen Wortfamilie *joro*, *jorista* herzuleiten. Diese onomatopoeischen Wörter bezeichnen einen dauernden, ununterbrochenen Ton, dem also auf dem Gebiet des Gesichtssinnes die Länge entspricht.